

lehet szerencsés megoldása, mert visszás. Mai alakjában épen nincs meg az a vonása, a mi pedig jogosulttá tenné: a gymnasium és reáliskola közelítése; az egyéni hajlamoknak való térnyitás is mondhatjuk csak azoknak ér valamit, a kik rövidesen ki akarják kerülni a görögöt tanulással járó bajokat, meg talán azoknak, a kik már a választásnál jövő mérnöki pályákra gondolnak.* Érdekes különben, hogy a görögöt nem tanulóknak okos tanártól vezetve több hús is jut a gyümölcsből a magon, a görög tanítás pedig esetleg addig hámoz-hámoz, a míg a héjon kívül épen csak a mag marad a tanulóknak; a nyelvtan meg a fordított szöveg.

IMRE SÁNDOR.

TESTNEVELÉSI ÜGYEK

az 1900—1901-iki értesítők alapján.

(I. Játékdélután. II. Programmértekezések. III. Ifjúsági egyletek. IV. Test- és erőmérések. V. Vegyesek.)

I.

Tulajdonképen nem kimerítő képét akarom az alábbi sorokban adni e fontos ügy jelenlegi állapotának, hanem csupán egynehány jelenségre rámutatni, melyekből a középiskolai testi nevelés terén az újabb időben észlelhető haladásra következtetés vonható. Mert haladást okvetlenül kell várunk azon mozgalmak és fáradozások után, melyeknek néhány éve ezen a téren tanúi vagyunk. Legtanulságosabb volna, igaz, az országos ifjúsági tornaversenyek hatását kutatni úgy az egyesekre, mint az egész ifjúságra és az iskolai élet alakulására. Ez azonban most még korai fáradozás, mert ily intézmény, míg maga egészen meg nem állapodott és meg nem szűnik ujtítás és ujdonság lenni hatására nézve, tulajdonképen alaposan és helyesen meg sem ítéltető.

A második s tán még fontosabb ujtítás tudjuk, a kötelező játékdélutánok behozatala a most folyó iskolai évben már az összes osztályokba. Ennek is csak pár év múlva lehet majd látni a hatását. Addig

* Baumeister, i. m. 334. l. a második jegyzetben említi a hazánkról közölt ismertetésben (Kármán írta), hogy e tanulók jórészt a class. nyelvek miatt eltávoztak volna a gymnasiumból s hogy általában gyengébbek azok, a kik görögöt nem tanulnak. — Kívánatos volna kimutatást közölni; «a középiskola jövő rendszerében» (l. idézett min. rend.) talán hasznát lehetne venni.

maga ezen intézmény a szerzendő tapasztalatok alapján még sok igazításra és kiegészítésre szorul. Hiszen már azon is van fennakadás, hogy tényleg kötelező-e hát az a «kötelező játékdélután» minden egyes növendékre, a ki orvosilag nincs felmentve, s igazolatlan órának veendő-e az elmulasztása. Bár elég világos a miniszteri rendelet, az ilyen és egyéb kérdésekben, a milyenek bizonyára nagy számmal fognak felmerülni a megvalósításnak éppen az első évében, külön-külön döntésére lesz szükség az arra hivatott fórumnak. Hogyne, mikor akad olyan felfogás is, a mely kétségbe vonja magának a rendeletnek a jogosultságát, mint a mely a középiskolai törvénybe ütközik, akkor, mikor a törvényben megállapított heti maximumát a kötelező óráknak feljebb emeli. Igen ám, csak-hogy nézetem szerint az a játék még sem veendő «tanórának», a melyre a fiúknak készülniök kell. Azt csak elismeri minden ellensége a játéknak és tornának, hogy nem lehet azt kívánni, hogy az iskolából hazaérve a fiú egyfolytában tanuljon, míg megint iskolába nem megy, hanem hogy szabad mozgásra és főleg szabad levegőre is feltétlenül szüksége van. «De keresse azt ott és akkor, a hol és a mikor neki legalkalmasabb; ne kényszerítsük arra, hogy azt a délutánt szánja rá, a mit tán másra akar fordítani.» Erre azt felelem, helyes és nagyon kívánatos volna, ha ezt a dolgot a fiúra vagy a szülőkre lehetne bízni. Csakhogy éppen, mert ez nem bizonyult lehetségesnek, azért kívánta a miniszter úr egységesen rendezni az egészet s ezzel gondoskodni a testi felfrissüléséről annak a fiúnak is, a ki maga nem látja be a szabad levegőn való mozgásnak a szükségét. Itt tehát a látszólagos kényszer az egyén saját érdekében történik. A ki szívesen játszik, a mit hála istennek, az ifjuság legnagyobb részéről határozottan állíthatunk, arra nézve ez úgy sem kényszer. Azok pedig, a kiket még most némileg nógatni kell, majd idővel szintén megkedvelik társaiktól a játékot. Csak helyesen kell azt vezetni, a mi nem kevés pædagogiai tapintatot s ügyszeretetet kíván.

Hogy mennyire nincsen helyén itt az az okoskodás, hogy a törvénytiszta heti óramaximumot nem lehet miniszteri rendelettel feljebb emelni, mutatja az is, hogy abban a maximumban nincsen benne pl. a templomba járás ideje, pedig az is kötelező s meghatározott órához van kötve! Mégis eddig még senki sem támadta meg. Csak be kellene látni azt, hogy azzal a játékkal éppen egyik feltételét szerzi meg a fiú annak, hogy a többi teendőiből rá háramló fáradtságot könnyebben elbirja, s így a játékból az elméleti tárgyaknak is hasznuk kell hogy legyen.

Ez az idegenkedés majd idővel megszűnik, ha véglegesen beleilleszkedik majd a játék az iskolai élet rendjébe.

II.

Testnevelésügyi programértekezések.

Koronczy Imre : «A játék a nevelés szempontjából». (Székesfehérvári áll. főreáliskola. 3—15. l.)

Antolik Károly : «Az ifjusági játékok». (Pozsonyi áll. főreáliskola. 23—33. l.)

Pethe Ferencz : «A mai testnevelési rendszerről». (Eperjesi kath. főgymnasium. 1—12. l.)

1. Az első helyen említett értekezés ismert és helyes elvekből magyarázza a játéknak, általában a szabad levegőn való mozgásnak jogosultságát és szükséges voltát. A szabad levegő a gyermek elemé s a játékot még a komoly munka éveiben is megkívánja. A ki nem volt gyermek, az sohasem lesz férfi. Ezt a régi igazságot mintha feledni kezdtük volna, s azért szükséges a leendő férfiakat úgy nevelni, hogy gyermekek maradjanak addig, a míg lehet. Nem az a fő, hogy játszszunk és tán kényszerítve, hanem az, hogy mindenki kívánja a játékot; akkor a siker nem fog elmaradni.

Szerzőnk végig vezeti az olvasót a görögök, rómaiak és a középkor játékein, majd a játéknak a fizikumra való hatását vázolja. A görögök majd minden mai játékot játszottak, s eredeti, ujkori találmánynyal alig büszkélkedhetünk. Ezzel némileg ellentétben mégis nagyon hangsúlyozza, hogy eredeti magyar játékokat kell játszatni, vagy az idegen eredetűnek nemzeti karaktert adni. Ezt a minden áron való magyarosítását a játéknak, a mit különben mások is gyakran hangsúlyoznak, azért tartom túlzásnak, mert változást bizonyosan szenved majd mindenféle játék nemcsak a különböző nemzeteknél, hanem egy és ugyanazon hazának különböző vidékei szerint is. A játékosok ezeket a nekik leginkább megfelelő változásokat magok teszik meg, de legritkábban azzal a szándékkal, hogy nemzeti bélyeget üssenek az idegen eredetű játéokra.

Helyeslendő a szerző felfogása a játék és a torna közti viszonyról. Sokan ujabban a játékláztól megkapva, határozott ellenségei lettek a tornának. Bizonyos, hogy az ilyenek azelőtt sem voltak barátjai. Koronczy már tanári hivatásánál fogva is, igen helyesen párhuzamosan mivelendőnek tartja a kettőt; minden kizárólagosság kerülendő.

Tornászati kirándulást szép számmal tettek a székesfehérvári reáliskola növendékei (89. lap).

2. A pozsonyi főreáliskola igazgatója az ideai értesítőben leírja azt a labdajátékot, melyet iskolája a tavaszi ifjusági tornaversenyen Budapesten bemutatott s melylyel nagy tetszést aratott. Ez «a magyar csatajáték».

A játék leírását rövid elmélkedés előzi meg a játék fontosságáról. A csatajátékon kívül meg öt más új játékkal ismertet meg minket az igazgató úr. Ezek czimei: II. Budavár ostroma, melyet különben szintén játszottak a budapesti tornaversenyen; III. A piski híd; IV. Farkasverem; V. Római czirkusz; VI. Czelba dobás. Mindezekhez felvilágosításul az első felállás képe van csatolva a játéktér méreteinek megjelölésével. Labdával és lábakkal történnek e játékok, legtöbbjének a célja a saját pártjabeli bábok érintetlenül hagyásával az ellenfél bábuait ledobni. A leírás pár helyen kissé szűkszavú; a «piski híd»-nál pl. nem tudni, hogy mind a hat dobó egyszerre dob-e, s egyszerre szalad-e valamennyi a labdákért. Nagyon megkönnyítette volna a megértés munkáját, ha minden játék elején röviden meg volna mondva a végcél. Ügyes játék valamennyi, de igen nagy figyelmet kíván, s azt gondolom, gyakran eshetik hiba a szórakozottabb vagy pajkosabb fiúk részéről. Állandó felügyeletre s a tanár jelenlétére pedig okvetetlenül szükség van s más játészó csoportot nem kísérhet figyelemmel a tanár. E játékok elterjedését nagyon elő fogja segíteni az, hogy Germán János ismert zilahi labdagyáros a megrendelt árukhoz mellékeli a leírásukat.

3. *Pethe Ferencz* rövid értekezésével igen derék dolgot végzett. A tanuló-ifjuságnak van szánva, s minden sorából szerzőjének az ügy iránti szeretete, mondhatni lelkesedése sugárzik ki. Bizonyára nagy élvezettel fogják olvasni azok, a kiknek szánva van; főleg azért is, mert helyesen eltalálta azt a hangot, melyen az ifjusághoz írásban szólni kell. Nemcsak azok. Mondhatom, magam is igazi örömmel olvastam. Helyesen válogatta ki *Pethe* a történeti anyagból csak a legfontosabb momentumokat, a midőn először a német tornászati rendszerről, azután az angol athletikáról szól. Az előbbi nemzeti czélok elérésére határozott terv szerint fejlesztették Jahntól kezdődőleg, az angoloknál pedig a társadalmi tevékenységnek megfelelően a játék terjedt el. Mindkét iránynak a főelveivel megismerkedik a tanuló, de a túlhajtásokkal is. A német rendszernek egyoldalú követése pedanteriává fajul, a szórakoztató elem majdnem teljesen hiányzik belőle, főleg mióta a Jahn hangsúlyozta tornatér helyébe mindinkább a tornacsarnok lépett. Az athletikának meg nálunk különösen kezdetben a hiúságra csábító éremhajhászat folytán szintén sok ellensége volt s van ma is. *Pethe* a kettő közt a középutat ajánlja; az athletika azonban visszavezetendő oda, a honnan kiindult, a játéokra. «A német rendszernek pedáns körültekintésével felér a játék nyugtató összhang, mert a játészó angol rendszerben nagyobb lelki mozgalmak révén jutnak hozzá.» De a torna is összhangot kell hogy eredményezzen s önuralmat, habár más természetűt. A mit az újabb játékkutatásaink is hangsúlyoznak, a pártok összetartozóságának az érzetét, azt helyesen emeli ki *Pethe* is, a mikor figyelmezteti az ifjuságot, hogy az

egyéni versenyekben sokszor az egyénekben rejlő őserőnek kell tulajdonítani az eredményt, melyhez az illető kicsi munka árán jutott s a melyből a köznek kevés haszna van. Ellenben a két párt játékában okvetetlenül ki kell fejlődnie a közös érzetnek, az összetartozásnak, s megszűnni a hiúságnak, az önzésnek. Bizony ezt nem lehet eléggé figyelmébe ajánlani épen a magyar ifjuságnak, a mely amúgy is könnyen elbizakodik a csekély sikeren is.

Ha a testi nevelés minden faktora olyan komolyan és oly szeretettel veszi a dolgát, mint Pethe Ferencz, akkor az eredmény nem maradhat el.

III.

Ifjusági testedző egyesületek.

A gymnasiumok és reáliskolák értesítőit lapozván, 19-ben találtam nyomát ily egyesületnek. Legtöbbje tornakör néven szerepel s a jelentésekből látható, hogy a felső osztályok ifjusága elég élénk részt vett a körök működésében, a mely természetesen nem kizárólag a szertornászásra szorítkozott. Ezekben a körökben a játékdélutánoknak részbeni megvalósítását látom még azoknak rendelet útján való életbeléptetése előtt. Az iglói ág. ev. főgymnasium tornaköre pl. már a 80-as években működött, oda való diák koromban.

A *budapesti* VI. ker. áll. főreáliskolának 1898-ban alakult ifjusági testgyakorló köre (értesítő 57. lap.) az 1900—901. iskolai évben 54 tagot számlált, kik 1901. márczius 26-án házi versenyt is rendeztek.

A *debreczeni* ev. ref. főgymnasiumban (75. lap) az ifjusági tornakör 151 taggal alakult újra. Ily nagy számnak azután mindennap kellett adni gyakorló órát 12—1. Az ev. ref. tanítóképzőben az elmúlt iskolai évben szintén alakult már tornakör. Az állami főreáliskolának (Ért. 39. l.) 1898 óta működő tornakörében most 58 tag volt, kik közül főleg az V. és VI. osztályosok buzgólkodtak nagyon. Versenyt nem tartottak, tekintettel arra, hogy a budapesti országos tornaversenyre menő szegényebb fiúk költségeit részben a tornakör fedezte. Ez is a testületi szellem és az összetartozás érzetének ápolása. Debreczenben azonkívül évek óta van tornaköre a felső kereskedelmi iskolának is, mely minden évben versenyt rendez. Ezt annál jobban esik megemlíteni, mert, mint tudjuk, a felső kereskedelmi iskolákban a torna nem kötelezett tárgy.

Az *eperjesi* kat. főgymnasium tornaköre (Ért. 39. lap) márczius 25-én házi ünnepet tartott. Vezetője Pethe Ferencz hangsúlyozza, hogy a kör nem az egyesek rekordjának javítására törekszik, hanem általános

képzésre, a minek jele az, hogy a tagok fele meg tudja csinálni a bille-
nést a nyujtón. Vasárnaponkint játék volt a felső osztályakkal.

A *hódmezővásárhelyi* ev. ref. főgymnasiumnak (Ért. 66.) 71 taggal
bíró tornaköre februárius 17-én ünnepélyt és márczius 15-én tornaver-
senyt és vizsgát tartott. Kerékpárosversenyt is tartottak 3 km. távolságra.
Bár nem nagy út, de én még az ilyen rövid úton sem tartom helyesnek
a kerékpárosversenyeket egyáltalában, fejlődésben levő fiúknak meg épen
nem való a versenyzés e neme. Legfeljebb a műkerékpározást tennem
verseny tárgyává.

Iglón az ág. ev. főgymnasium (Ért. 60. l.) ifjúsága 55 tagból álló
tornakört alakított.

A *késmárki* ev. lyceumban (Ért. 29. l.) a 41 tagból álló tornakör
május hóban díszturnázást rendezett. Külön vívőköre is volt az intézet-
nek, 34 kezdő és tíz haladó taggal.

A *máramaroszigeti* ev. ref. főgymnasium (Ért. 151. l.) torna- és
vívóegyesületének 64 tagja volt s június 15-én versenyt is rendezett. Az
erről szóló jelentésre az a megjegyzésem, hogy kár az iskolába is bevinni
azt a túlságos angol-majmolást és yardokat futni, a mikor a mi hosszú-
ságmértékünk a méter. A versenyeknek számokban kifejezhető eredmé-
nyét nem felesleges az értesítőben közölni, pl. a súlydobásnál vagy ugrások-
nál. Nem helyeselhető az sem, hogy pénzjutalmakat osztogat a kör a győzte-
seknek. Nagyobb összeget, pl. ösztöndíjat helyes célra fog a fiú szólni,
s arról a szülőnek is tudomása van, de a 2—5 koronás díjat nem igen
fordítja arra, a mire kellene.

A *nyíregyházi* ág. ev. főgymnasium (Ért. 68. l.) tornaköre márczius-
tól kezdve minden héten kétszer játszott.

A *selmeczbányai* ág. ev. lyceumban (Ért. 71. l.) a «Testgyakorlók
Körének» 48 vívó, 30 tornász és 81 pártoló tagja volt. Dicséretes részvétel.

Csak vívásról szól a jelentés a következő iskolák értesítőjében :

Az *ungvári* kath. főgymnasiumban vívőkör alakult miniszterileg
jóváhagyott alapszabályokkal. A kör 25 tagja 3 hónapig mestertől tanult,
azontúl egymásközt vívtak.

A *nagyenyedi* Bethlen-kollégiumban (Ért. 79. l.) a tanulók a IV.
osztálytól kezdve tanulták a vívást összesen 41-en. Kissé korai a IV. osz-
tályban.

Még nagyobb hibának s rosszul alkalmazott buzgóságnak kell tar-
tanunk azt, hogy a *budapesti IX. ker. ref. főgymnasiumban* (Ért. 58. l.)
a III. és IV. osztályosoknak is tartottak vívótanfolyamot, a VII. és VIII.
osztályból pedig már nem akadt egyetlenegy résztvevő sem, a VI.-ból is
csak egy.

Labdarugóegyesület is van már ebben a gymnasiumban 71 tag-
gal. Mérkőzés volt a budapesti IV. ker. ág. főgymnasium csapatával.

A hószánkót a *körmöcsbányai* áll. főreáliskola (Ért. 102. 1.) VIII. osztálya művelte. A rendes játék ott már a mult iskolai évben is kötelező volt mind a nyolcz osztályban.

Megemlítésre méltó, bár nem tartozik egészen ide, a *marosvásárhelyi* kath. főgymnasium «kiránduló-egylete», mely miniszterileg megerősített s az értesítőben (80—85. l.) közöltt alapszabályok szerint működik. Célja: ismeretek szerzése «szemlélődés» útján a természetrajz, történelem, néprajz, művészet és ipar köréből. A mennyiben ily nagyobb kirándulás ugyis csak tanári vezetéssel rendezhető, s ilyenkor az illető rendező mindig megteszi a kellő intézkedéseket, felesleges nagyzásnak tűnik fel ezeket az esetről esetre ugyis változó intézkedéseket külön alapszabályokba foglalni.

A felsoroltakon kívül sok értesítő emlékszik még meg arról, hogy a növendékek a rendes tornaórákon kívül is űztek valamilyen testgyakorlást, főleg játékot; az országos ifjusági versenyre készülők pedig különösen gyakorolták a bemutatandó programmpontokat, ha nem is volt külön szervezett ifjusági egyesületek. Legfontosabbnak tartom itt is azt, hogy kedvvel működjenek ifjaink, lehetőleg önállóan, de erre az önállóságra a tanárnak nevelni kell őket, még pedig nagy munkával.

*

Bár a napilapok annak idején elég bőven tárgyalták, mégis megemlítendő itt is az az újítás, melyet a *budapesti VIII. ker. áll. főgymnasium* a mult iskolai évben életbe léptetett s melyről az értesítő 25. lapján. «Rendszeres külön tornaszás» cím alatt szó van. Ott ugyanis orvosi vizsgálat alapján 71 oly növendék, kik a rendes tornaórákon némi testi fogyatkozásuk miatt nem vehettek részt, heti 1 órában tornaszaktanár vezetése és az iskolaorvos ellenőrzése mellett külön tornáztak. «Ezek közt voltak: gyenge testszervezetűek, láb- és kartörötték, gép- és rövidebb lábnak, állítólagos szívbetegségek, izomrheumában és sérvben szenvedők, állítólagos mellbetegségek, nehéz légzésűek, nagyfokú távollátók, Basedow-kórosok, szédülésben, erős fejfájásban, orrvérzésben és oldalszúrásban szenvedők, csontkinövésvel, térd- és váldaganattal birók.» Mindegyik csak oly gyakorlatokat végzett, melyek rá káros hatásuk nem lehettek. Nem is panaszkodott ez irányban egyik sem. E rendszer alapján a 71-ből csak 3 tanulót kellett a tornaszás alól végleg felmenteni. Baleset nem történt.

E tapasztalatok azt bizonyítják, hogy egyáltalában nem volt jogosult az a gúnyos hang, sőt gyanúsítás, melylyel a lapok ez újítást annak idején fogadták.

IV.

Test- és erőmérések.

Néhány éve egyik-másik iskola a test- és erőmérések eredményét is közzé teszi, a mi bár nem oly nagyfontosságú dolog, mint első tekintetre látszik és végtelen munkával jár, de mégis több tekintetben érdekes statisztika. Érvényes következtetéseket és összehasonlításokat azért nem lehet tenni az egyes intézetek növendékei között, mert egyrészt a mérések nem ugyanazon szempontok szerint és nem egyformán történnek, másrészt meg egyénenként is roppant nagy eltéréseket látunk.

Én magam az 1899—1900-iki iskolai évben kezdtem méréseket tenni s az eredményt (osztályonkénti átlagban, azután a legnagyobb és legkisebb méretet minden osztályban, meg az évközi különbség átlagát) a *debreczeni áll. főreáliskola* értesítőjének 65—67. lapjain közöltem, röviden kifejtvén az elveket is, melyek szerint eljártam. Az alsó négy osztályban csakis a magasságot és a súlyt mértük az év elején. és végén; a felsőkben még a mellbőséget, a karvastagságot s a kar és a láb erősségét húzóadás, tolódás és sarkazás szerint. Az ily mérések nézetem szerint helyesebb eredményt adnának, ha az egyenlő korú tanulókat vennők egy csoportba az átlag kiszámításánál; de ez keresztülvihetetlen, mivel az osztályokat nem lehet összezavarni.

Több éven át folytatott méréseknél elég lenne az év elején csak a súlyt mérni meg valamennyinél, mert ebben az arányban érvényesül általánosan a szünidő és a tanulási idő közti különbség. A magasság és erőgyarapodás a nyári három hónap alatt nem jelentékeny, úgy hogy azután nem a szeptember-juniusi különbség fog kikerülni az összevetésből, hanem egy teljes évi különbség.

Az osztályokat egymással összehasonlítva, a múlt évben több érdekes megfigyelést tehettem. Így pl a növés a IV-ben volt legnagyobb: 4.1 cm.; a VIII-ban már csak 1.4 cm. Súlyban legtöbbet a III. osztály nyert, átlag 2.7 kg.-ot; a VIII-ban pedig átlag 1.5 kg. súlyvesztés volt. A nagy vizsga hatása! A mellbőség a VII-ben nagyobbodott leginkább: átlag 1.5 cm.-rel; míg a karvastagodásban a VI. osztály állott első helyen 1.0 cm.-rel; de ennek csodálatosképen nem felelt meg a legnagyobb erőpontgyarapodás is, mert az az V-ben volt 14.4 ponttal.

Az idei értesítők közül a következők közölték a mérések eredményét:

A *budapesti VIII. ker. gyakorló-főgymnasium*; a *kecskeméti ref. főgymnasium*; a *székesfehérvári áll. főreáliskola*; mind a három a felső osztályokról a rendes adatokat közli. Kecskeméten örvendetes tény, hogy a VIII. osztályban egy fiú sem fogyott súlyban.

A *nagyvárad*i kath. főgymnásium igen sokféle méretet közöl. Érdekes adatok: a VI. osztályban 95 kg-os fiú van, a VIII-ban itt is csak egy fiú hízott, a többi szintén könnyítette az érettségi vizsgálat. Kézügyesség czímén két-három tárgy dobálása szerepel s az ügyesebbek meg is vannak nevezve. Belézési különbség az egyiknél 18 cm! Kissé különös, hogy «futás (versenygyaloglás) a tornateremben végeztetett 50 méteres O alakú körben» (Értesítő 152. lap).

A *magyaróvári* piarista gymnasium I. osztályában (Ért. 58. l.) fel-tűnő sok fiú van, a ki 100-nál többször tud sarkazni. Hogyan? Az egyik meg az iskolai év alatt 34-ről 150-re vitte fel. Szintén I. osztályos 16-szor húzódik.

Az *aradi* főgymnásium értesítője a VIII. osztály méreteit adja egyénekenként.

A *nagyszalontai* algymnasiumban van, a ki I. osztályos létére 24-szer tolódik a korlátón; az erőpontja pedig valamennyinek 200-on felül van egészen 330-ig. Röviden jelezni kellene, hogyan történik a számítás, bár rájön az ember. De minek eltérni a rendes számítástól? Az is furcsa, hogy egyik fiú nem húzódik, nem tolódik, nem sarkaz egyszer sem s mégis van 326 erőpontja.

A *selmeczbányai* ág. ev. lyceum értesítőjében az egyes osztályok végzett tananyaga keretében találjuk a mérések eredményét osztályok szerint átlagban; e mellett a legnagyobb és legkisebb méretek is közölve vannak, de az évközi gyarapodás hiányzik.

Azelőtt közölte a méréseket a budapesti VI. ker. áll. főreáliskola, meg ha jól emlékszem, a sárospataki főgymnásium is. Most nem tették. Méréseket tett a *körmöczbányai* áll. főreáliskola is, tudomásom szerint a *debreczeni* ref. főgymnásium és a *debreczeni* áll. főreáliskola, de az értesítő ez évben nem közli.

Hogy tényleg positiv eredményt adjanak az ily mérések, ahhoz oly feltételek fűződnek, melyek részben teljesíthetetlenek. Azt még el lehetne érni, hogy az összes iskolákban egységes elvek szerint járjanak el, a kik a munkát végzik. De ki néz meg évenként legalább kétszer pl. 800 növendéket pontosan és megbízhatóan és a mi a fő, felesleges időpazarlás nélkül? Bár még ez sem lehetetlen. De mit következtessünk pl. abból, ha az egyik növendék 10 hónap alatt 10 cm.-t nő és súlya megmarad, a másik pedig 1 cm.-t nő és 7 kgot hízik; megint egy másik se nem nő, se nem hízik? Egyéni fizikum, családi viszonyok, meg sok az iskolától nem függő körülmény behatása oly komplikált eredményt ad, hogy az egyént külön-külön tanulmányozás után meg lehet tán itélni, de pusztán a számadatokból vagy épen az összegezésből s a perczentekből valami biztositat következtetni, nagyon hiú ábrándnak tartom.

A f. évi szeptember hóban Brüsszelben tartott nemzetközi közép-

iskolai kongressuson (Orsz. Középisk. Tanáregyl. Közl. 138. 1.) volt ily című előadás. «Anthropometrikus méretek hygienikus szempontból». A jelzett ismertetés azonban ennél többet nem mond. Tán megtudjuk valahonnan.

Itthon is megindult egy mozgalom, melynek czélja ilyenforma méreteket feljegyezni minden egyes növendékről. Részleteset még nem tudunk,* hogy milyenek lesznek tulajdonképen a miniszteri anketten már megállapított «Törzs-lapok», s milyen adatok fognak bele kerülni. Legfontosabb volna ezeknek a lapoknak a *czélját* megtudni és azt, hogy ki fogja azt a rengeteg mérést végezni a statisztikusok boldogítására.

V.

A közölt rendszeres adatok gyűjtése közben itt-ott olyan megjegyzéseket is találtam az értesítőkbén, a melyeket érdemesnek tartok ismeretetésem végén szintén megemlíteni.

Némely iskolában feltűnően sok a tornamentes, főleg papi vezetés alatt álló intézetek felsőbb osztályaiban. Tudom, hogy ott külön szabályok állanak fenn, de bizonyára nem lenne ártalmára a tornászás még annak sem, a ki papi pályára lép.

A játékdélutánokat szervező miniszteri rendelet megszabja, hogy egy tanár vezetése alatt egyszerre legalább 70 és legfeljebb 140 tanuló játszszék. Ezzel szemben a *szegeledi* városi főgymnasiumban az I. A. B. C. osztályok egy csoportban játszottak; voltak pedig összesen 180-an. Hogy lehet ennyi gyereket rendben foglalkoztatni? Viszont a *pozsonyi* áll. fő-reáliskolában annál könnyebb dolga volt a játékvezetőknek, mert ott az alsó négy osztály A és B csoportja mind külön játszott, pedig a legnépesebb, az I. B. sem érte el a létszám minimumát a maga 65 növendékével; a IV. B-ben meg épen csak 32 volt.

A játékban csoportosítható osztályok tekintetében elvi határozatot találunk a *kis-szebeni* algynasium értesítőjében. A tanári testület abbéli kérelmét, hogy mind a négy osztály együtt űzhesse a játékot, a miniszterium nem teljesítette, hanem a költségek apasztása szempontjából megengedte azt, hogy az I. osztály a másodikkal, a III. a IV-kel külön-külön csoportokban, de egyszerre egy tanár felügyelete alatt játszanak. Volt olyan iskola is, a hol az I. a III-kal és a II. a IV-kel egy csoportban játszott. De itt bizonyára csak az idő és a felügyelő tanár volt közös, míg az osztályok külön voltak választva. Ily értelemben azután az ellen sem lehet kifogás, hogy pl. a tér egyik részében az I. osztály játszik, míg odább az V. és

* E sorok október hó elején íródtak.

VI. együtt füles vagy rugó labdával foglalkozik, a mint azt Pethe Ferencz újabban óhajtja.* Bizonyos, hogy könnyebben lehet boldogulni már csak a hely dolgában is, ha pl. az I. osztály mellett nem a II., hanem felsőbb osztály van; ez kevesebb gondot ad, s így az I. jobban rendben tartható, mert ott ugyanis kisebb és sok csoportra oszlik a játzóké tömege. Olyan játéktér pedig kevés van, a hol egynél több csapat játszhatja a füles vagy rugó labdát. Pedig az V—VIII. osztályokból ha kikerül 100 fiú, azokkal nem lehet kis helyen elférni. Ez irányban remélhetőleg alkalmas lesz a felsőbb hatóságnak nemsokára dönteni.

Végül nem akarom említetlenül hagyni, hogy az országos ifjusági tornaversenyen kivított győzelmükért mily kitüntetésben volt részük a szabadkai tornászoknak. (Értesítő 169—172 l.). Szabadka városa 770 korona értékű emléktárgyakkal (arany- és ezüstórával) jutalmazta a tornatanítót, a tizes csapat tagjait és az egyéni versenyek győzteseit. A budapesti verseny uti költségeire a város 800 koronát adott. Azonfelül minden évben 200 koronát szán a helyi ifjusági tornaverseny céljaira. Meg is van az áldozatkészség jutalma!

*

E soraim nem adják ugyan a testi nevelés állapotának a képét, de az esetleges érdeklődőt egyik-másik irányban utba igazíthatják s felmentik a sok felesleges lapozgatástól. A Magyar Pædagogia múlt évi juniusi füzetében Juba Adolf dr. a testmérésekről szólóban arról panaszkodik, hogy magyar iskolák növendékeiről nincsenek közzétett adatok. Ime, csak az 1900—1901-iki iskolai évben is 8 iskola közli ez adatokat. De mennyi van, a hol rendszeres mérések történnek, azonban az eredményt technikai vagy pénzügyi nehézségek miatt nem közlik. Ha ezt az értesítő megemlíti, akkor az érdeklődőnek bizonyára rendelkezésére is bocsátják a kéziratban levő adatokat.

HORVAY RÓBERT.

* Orsz. Tanáregyl. Közlöny idei évf. 153. l.